

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ

ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ, ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ ԿԱՄ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԹԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԵՏԵՎԱՆՔՈՎ ՊԱՏՃԱՌՎԱԾ ՎՆԱՄՆԵՐԻ
ՀԱՏՈՒՑՈՒՄԸ

ԳՐԻԳՈՐ ԲԵՔՄԵՋՅԱՆ

Ապրանքների, աշխատանքների կամ ծառայությունների հետևանքով պատճառված վնասի հատուցումը քաղաքացիական իրավունքի առանց մեղքի պատասխանատվության ինստիտուտի առանցքային ճյուղերից է:

Ապրանքների, աշխատանքների կամ ծառայությունների թերությունների հետևանքով պատճառված վնասի խնդիրը հատկապես լայն արձագանք ստացավ և կարգավորման անհրաժեշտություն զգաց 20-րդ դարի երկրորդ կեսերից, երբ ապրանքների արտադրության և ծառայությունների մատուցման ավելացող ծավալները վերջնական սպառողին դրեցին դժվարին կացության մեջ: Խնդրի էությունն այն էր, որ ապրանքի վերջնական սպառողը ապրանքը գնում էր ոչ թե արտադրողից, այլ վաճառողից, որը շատ դեպքերում մատակարարման շղթայում մի քանի քայլ հեռու էր գտնվում արտադրողից: Ապրանքների արտադրության գործընթացը հայտնի էր միայն արտադրողին և անձանթ վաճառողի ու սպառողի համար: Եթե սպառողը վնասվեր ձեռք բերած ապրանքից, ապա առաջին պատասխանողը վաճառողն էր լինելու: Վաճառողի պատասխանատվությունը լինելու էր պայմանագրային՝ համաձայն գնորդի և վաճառողի միջև կնքված պայմանագրի և տրված երաշխավորության, որը ամեն դեպքում չէր կարող բավարարել տուժողի բոլոր պահանջները՝ պայմանավորված պայմանագրային պատասխանատվության որոշակի սահմանափակումներով և վաճառողի ֆինանսական կարողություններով: Իսկ այն դեպքում, եթե տուժողը որոշեր վնասի հատուցումը ստանալ արտադրողից արտապայմանագրային պատասխանատվության կանոններով, ապա դա վերածվելու էր երկարատև պայքարի, որում տուժողը նախ և առաջ պետք է ապացուցեր արտադրողի մեղքը կամ անզգուշությունը¹:

Ուստի օրենքը, նպատակ ունենալով լուծել այս խնդիրը, օրենսդրական ավելի բարենպաստ միջավայր սահմանեց վերջնական սպառողի իրավունքների պաշտպանության համար՝ փորձելով կարգավոր-

¹ Տե՛ս **Walter van Gerven, Jeremy Lever, Pierre Larouche**. Tort Law, Oxford and Portland, Oregon, Hart Publishing, 2000, էջ 598-599:

ման ենթարկել ապրանքների, ծառայությունների և աշխատանքների հետևանքով պատճառված վնասի ինստիտուտը՝ սահմանելով առանց մեղքի պատասխանատվություն արտադրողի և ապրանքը վաճառողի համար:

ՀՀ քաղաքացյախական օրենսգրքի (այսուհետ նաև Օրենսգիրք կամ ՀՀ քաղ. օր.) 1088 հոդվածը սահմանում է, որ. «Քաղաքացու կյանքին, առողջությանը կամ գույքին կամ իրավաբանական անձի գույքին՝ ապրանքների, աշխատանքների կամ ծառայությունների կառուցվածքային, բաղադրամասային կամ այլ թերությունների, ինչպես նաև ապրանքի, աշխատանքի, ծառայության մասին ոչ ճիշտ կամ ոչ բավականաչափ ճշգրիտ տեղեկատվություն տրամադրելու հետևանքով պատճառված վնասը ենթակա է հատուցման ապրանք վաճառողի կամ արտադրողի, աշխատանք կատարողի կամ ծառայություններ մատուցողի կողմից՝ անկախ նրանց մեղքից և նրանց հետ տուժողի պայմանագրային հարաբերությունների մեջ գտնվելու պարագայից»: Մակայն կարելի է ամրագրել, որ նշված կանոնները կիրառվում են միայն սպառողական նպատակով ապրանքներ կամ ծառայություններ ձեռք բերելիս: Ինչ վերաբերում է ձեռնարկատիրական գործունեության համար օգտագործվող ապրանքների կամ մատուցվող ծառայությունների հետևանքով պատճառված վնասի հատուցմանը, ապա այն կատարվում է ընդհանուր պայմանագրային հիմունքներով:

Ապրանքների կամ ծառայությունների թերություններով պատճառված վնասի ինստիտուտի զարգացման միտումը դրսևորվեց ոչ միայն ԽՍՀՄ քաղաքացիական օրենսդրությունում, այնուհետև նաև՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում, այլև այլ երկրներում: Ուստի ՀՀ Քաղ. օր. 60-րդ գլխի երրորդ պարագրաֆի ուսումնասիրությունը ավելի նպատակահարմար ենք գտնում իրականացնել խնդրի միջազգային իրավական փորձի համեմատական վերլուծությամբ:

Մասնավորապես, Միավորված Ազգերի Կազմակերպության՝ 1985 թվականի ապրիլի 16-ին ընդունած 38/248 բանաձևում (վերաբերում է «Սպառողների շահերի պաշտպանության ղեկավար սկզբունքներ»-ին) ընդգծվում է սպառողների պահանջների բավարարման արդյունավետ ընթացակարգերի նախատեսման (2-րդ բաժին 3-րդ կետ) և իրավական այնպիսի միջոցների ձեռնարկման անհրաժեշտությունը, որոնք սպառողներին և կազմակերպություններին հնարավորություն կընձեռեն ներկայացնելու իրենց պահանջները արդյունավետ, արդար և հասանելի ընթացակարգերի միջոցով (3-րդ բաժին 32-րդ կետ)²:

Սպառողների իրավունքների պաշտպանության կարևորության մասին են վկայում նաև Եվրոպական Միության դեռևս 1992 թվականի

² Տե՛ս «United Nations Guidelines for Consumer Protection (as expanded in 1999)», United Nations, New York, 2003, մասն էլ է http://www.un.org/esa/sustdev/publications/consumption_en.pdf հղումով՝ 22.03.2017թ. դրությամբ:

հունիսի 29-ին «Ապրանքների ընդհանուր անվտանգության մասին» 92/59 հրահանգի ընդունումը, որը հետագայում փոխարինվեց 2001 թվականի դեկտեմբերի 3-ին ընդունված «Ապրանքների ընդհանուր անվտանգության մասին» 2001/95 հրահանգով³:

Հարկ է նշել, որ ապրանքների կամ ծառայությունների թերությունների հետևանքով պատճառված վնասի հատուցման ժամանակակից ինստիտուտի զարգացումը առավելապես կապվում է Եվրամիության 1985 թվականի հուլիսի 25-ին «Ապրանքների թերությունների համար պատասխանատվության մասին» 85/374 հրահանգի հետ, որը միջազգային հանրության ձեռնարկած առաջին համակարգված փորձն էր՝ ուղղված ապրանքների թերությունների հետևանքով պատճառված վնասի հատուցման միասնական ինստիտուտի ներդրմանը:

Գերմանիայում ապրանքների թերությունների հետևանքով պատճառված վնասի հատուցման հարցերը կարգավորվում են միայն 1976 թ. օգոստոսի 24-ի «Դեղերի ակտով» և Եվրամիության 85/374 հրահանգով: Չնայած բացի այս երկու օրենսդրական ակտերից՝ ոչ մի այլ իրավական ակտ չի կարգավորում ապրանքների թերությունների հետևանքով պատճառված վնասի հիմքով ծագող հարաբերությունները, սա չի նշանակում, որ մինչև դրանց ընդունումը Գերմանական իրավունքին անհայտ է եղել ապրանքների թերությունների հետևանքով պատճառված վնասի հատուցման ինստիտուտը: Խնդիրը առաջին անգամ կարգավորվել է Գերմանիայի Դաշնային դատարանի 1968 թ. նոյեմբերի 26-ի վճռով: Վճռում, բավարարելով հայցվորի հայցադիմումը դեղեր արտադրող ընկերության նկատմամբ, որի դեղերը պատճառ են եղել հայցվորի 4000 հավերի սատկելուն, դատարանը ըստ էության եզրակացնում է, որ «եթե ինչ-որ մեկը, ըստ նպատակային նշանակության օգտագործելով արդյունաբերական արտադրանքը, վնաս է կրում դրա թերությունների հետևանքով՝ Քաղաքացիական օրենսգրքի 823 պարագրաֆի առաջին կետում նշված արժեքներին պատճառելով վնաս, ապա արտադրողի պարտականությունն է ցույց տալ, թե որտեղից է գալիս այդ թերությունը, և ապացուցել, որ բացակայում է իր մեղքը»⁴:

Ինչպես ակնհայտ է վճռից, արտադրողի պատասխանատվության համար առանցքային դեր է խաղում արտադրանքի թերության առկայությունը: Այսինքն՝ վնասը պետք է անպայման պատճառված լինի ոչ թե արտադրանքի կողմից, ընդհանրապես, այլ դրա թերության հետևանքով: Այստեղից ակնհայտ է, որ, ի տարբերություն ՀՀ օրենսդրության, որը նախատեսում է առանց մեղքի պատասխանատվություն,

³ Տե՛ս Directive 2001/95/EC of the European Parliament and of the Council of 3 December 2001 «On General Product Safety», հասանելի է <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1490011666020&uri=CELEX:32001L0095> հղումով՝ 22.03.2017 թ. դրությամբ:

⁴ Վճիռը ամբողջությամբ տե՛ս www.rechten.unimaas.nl/casebook ինտերնետային էջում:

Գերմանիայի օրենսդրությունը և դատական պրակտիկան ընդունում են, որ արտադրողի պատասխանատվությունը կարող է ծագել նրա մեղքի պարագայում: Ընդ որում ընդունվում է, որ արտադրողը մեղավոր է, քանի դեռ չի ապացուցել իր անմեղությունը: Ինչպես նշվում է արևմտյան իրավաբանական գրականության մեջ, Գերմանիայում ապրանքների թերությունների հետևանքով ծագող իրավահարաբերության ժամանակ տուժողին հարկ է ապացուցել միայն, որ առկա է վնաս, որը ծագել է ապրանքի թերության հետևանքով և դա արտադրել է տվյալ ձեռնարկությունը: Այնուհետև արդեն արտադրողի պարտականությունն է ապացուցել, որ արտադրանքի թերությունը իր մեղքով պայմանավորված չէ⁵:

ՀՀ քաղ. օր. 1088 հոդվածը սահմանում է, որ վնասի հատուցման պարտականություն կառաջանա վաճառողի, արտադրողի, աշխատանքներ կատարողի կամ ծառայություններ մատուցողի համար ապրանքների, աշխատանքների կամ ծառայությունների կառուցվածքային, բաղադրամասային կամ այլ թերությունների, ինչպես նաև ապրանքի, աշխատանքի, ծառայության մասին ոչ ճիշտ կամ ոչ բավականաչափ ճշգրիտ տեղեկատվություն տրամադրելու հետևանքով: Այսինքն՝ արտադրողը պարտավոր է կազմակերպել արտադրությունը այնպես, որ բացառի ապրանքի թերությունները՝ ապրանքի որակի նկատմամբ հսկողություն սահմանելով թե՛ արտադրության ընթացքում և թե՛ վերջում, վաճառողը պարտավոր է ապահովել որակյալ ապրանքի առկայությունը խանութում, ծառայություններ մատուցողն ու աշխատանքներ կատարողը պարտավոր են ձեռնարկել որակյալ գործունեություն⁶: Ապրանքի թերությունները ընդգրկում են նաև ապրանքի նախագծային բացթողում, որոնք, համաձայն գերմանական դատական պրակտիկայի, պետք է բավարարեն գիտության և տեխնիկայի զարգացման ներկա աստիճանին: Արտադրանքի անհամապատասխանությունը այս պահանջներին ենթադրում է, որ արտադրողը չի ցուցաբերել պատշաճ ուշադրություն և պատշաճ հսկողություն արտադրության նկատմամբ⁷: Նշվածից ակնհայտ է նաև, որ արտադրողները պարտավոր են նախագծել այնպիսի արտադրանք, որը վտանգ չի ներկայացնում, եթե նախագծված է նորույթ, ապա պետք է փորձարկեն բոլոր հնարավոր միջոցներով՝ բացահայտելու համար արտադրանքի և նախագծման թերությունները:

Նույն 1088 հոդվածից բխում է նաև, որ վաճառվող ապրանքի և մատուցվող ծառայության մասին սպառողին պետք է տրվի բավարար տեղեկություն, որը հնարավորություն կտա անվտանգ օգտագործել

⁵Տե՛ս **Walter van Gerven, Jeremy Lever, Pierre Larouche**, նշվ. աշխ., էջ 606-607:

⁶ Տե՛ս նույն տեղը:

⁷ Տե՛ս OLG Dusseldorf, 29 November 1996 թ. վճիռը www.rechten.unimaas.nl/casebook ինտերնետային էջում:

այն: Գերմանական իրավունքում արտադրողի պատասխանատվությունը իր արտադրանքով պատճառված վնասի համար ծագում է նաև այն դեպքում, եթե արտադրողը արտադրանքի հետ չի տվել նաև պատշաճ ուղեցույց արտադրանքի օգտագործման և վտանգավոր հատկությունների վերաբերյալ⁸: Խնդիրը ավելի պարզ հասկանալու համար կցանկանայինք հղում կատարել Գերմանիայի դատական պրակտիկային, մասնավորապես 1991 թ. նոյեմբերի 12-ի Գերմանիայի դաշնային դատարանի 116,60 վճռին: Սույն գործով հայցվորը դիմել է դատարան պահանջելով վնասների հատուցում մանկական թեյ արտադրող ընկերությունից, քանի որ հայցվորի մանկահասակ երեխայի ատամները փտել են հաճախակի թեյ օգտագործելուց, իսկ հայցվորը պատշաճ կարգով չի զգուշացվել, որ դա կարող է վնասել երեխաների ատամները: Առաջին ատյանի դատարանը մերժել է հայցվորի դիմումը, որը, սակայն, մասնակիորեն բավարարել է վերաքննիչ դատարանը: Գերմանիայի դաշնային դատարանը վերաքննիչ դատարանի վճիռը թողել է ուժի մեջ՝ նշելով, որ արտադրողը պարտավոր է զգուշացնել գնորդներին արտադրանքի վտանգավոր հատկանիշների մասին: Այս պարտականությունը ծագում է հատկապես այն դեպքում, երբ արտադրանքը նախատեսված է զանգվածային սպառման համար: Արտադրողը կարող է ազատվել նշված նախազգուշացման պարտականությունից միայն այն դեպքում, եթե վստահ է, որ իր արտադրանքը օգտագործելու է միայն արտադրանքի վնասակար և վտանգավոր հատկությունները իմացող անձը: Բացի այդ՝ վճռում նշվում է, որ համապատասխան նախազգուշացումը պետք է լինի բացահայտ, այնպիսի վայրում, որ պարզորեն տեսանելի լինի սպառողի համար: Արտադրանքի վնասակար հատկությունների մասին նախազգուշացման պարտականությունը հատկապես կարևորվում է, երբ դրանք վնասակար են անձանց առողջության համար: Զգուշացումը իր հերթին պետք է լինի հստակ և հասկանալի սպառողի համար, այն պետք է պարունակի արտադրանքը ճիշտ օգտագործելու կանոնները⁹:

Ինչպես ցույց է տալիս Գերմանական դատական պրակտիկայի ուսումնասիրությունը, արտադրողը ապրանքների թերությամբ պատճառված վնասի համար պատասխանատվությունից խուսափելու նպատակով պարտավոր է հայտնել սպառողին ապրանքի թերությունների մասին այն դեպքում, երբ ապրանքը դրված է շրջանառության մեջ, և արտադրողին հայտնի են դարձել նոր հանգամանքներ ապրանքի թերությունների վերաբերյալ: Այսինքն՝ արտադրողը պարտավոր է հսկողություն իրականացնել նաև արդեն շուկա հանված ապրանքի նկատմամբ: «Սպառողների իրավունքների պաշտպանության մասին»

⁸ Walter van Gerven, Jeremy Lever, Pierre Larouche, նշվ. աշխ., էջ 613:

⁹ Տե՛ս վճիռը www.rechten.unimaas.nl/casebook ինտերնետային էջում, ինչպես նաև Walter van Gerven, նշվ. աշխ., էջ 613-614:

ՀՀ օրենքի համաձայն՝ որոշ ապրանքների համար, մասնավորապես՝ սննդամթերքի, օժանելիքակոսմետիկական ապրանքների, դեղորայքի, դեղամիջոցների, դեղանյութերի, կենցաղային քիմիայի ապրանքների և նման այլ ապրանքների համար արտադրողը պարտավոր է սահմանել այնպիսի պիտանիության ժամկետ, որի ավարտից հետո ապրանքն իր նշանակությամբ օգտագործման համար պիտանի չէ: Այդպիսի ապրանքների անվանացանկը հաստատում է կառավարությունը: Արգելվում է նաև ապրանքի վաճառքը (աշխատանքի կատարումը) սահմանված պիտանիության ժամկետի ավարտից հետո, ինչպես նաև այն ապրանքի վաճառքը (աշխատանքի կատարումը), որի համար պետք է սահմանված լինեն ծառայության կամ պիտանիության ժամկետ, բայց չի սահմանվել: ՀՀ քաղ. օր.-ը սահմանում է, որ այն դեպքերում, երբ ապրանքի կամ մատուցվող ծառայության համար պիտանիության ժամկետներ սահմանված չեն, ապա պատճառված վնասը պետք է հատուցվի ապրանքը թողարկելու, աշխատանքը կատարելու կամ ծառայությունը մատուցելու օրվանից տասը տարվա ընթացքում¹⁰: Այլապես տուժողները վնասի հատուցման իրավունք կստանան, եթե վնասը պատճառված լինի ապրանքի կամ ծառայության պիտանիության ընթացքում: Սակայն այստեղ կարևոր է նշել, որ բացի պիտանիության ժամկետը սահմանելուց, արտադրողը, վաճառողը կամ ծառայություն մատուցողը պարտավոր են ապրանքի կամ մատուցվող ծառայության համար նշել նաև մինչև պիտանիության ժամկետի ավարտն անհրաժեշտ գործողություններ կատարելու և դրանք չկատարելու հնարավոր հետևանքների մասին: Եթե այս պահանջը պահպանված չլինի, ապա վնասի հատուցման պարտականությունը կառաջանա անկախ վնասը պատճառելու ժամկետներից:

Ֆրանսիական օրենսդրությունը չունի հստակ նորմեր, որոնք կսահմանեն պատասխանատվություն ապրանքների թերություններով պատճառված վնասի համար, սակայն Ֆրանսիայի քաղ. օր.-ի և դատական պրակտիկայի ուսումնասիրությունից ակնհայտ է դառնում, որ օրենսգրքի մի շարք դրույթներ հնարավորություն են տալիս ապրանքի թերությամբ պատճառված վնասի հատուցում գանձել նախնառաջ ապրանքը վաճառողից, ապա նաև արտադրողից: Մասնավորապես Ֆրանսիայի քաղ. օր. 1641-1646 հոդվածները ապրանքը գնողին հնարավորություն են տալիս ապրանքի թերության վերացման պահանջով դիմել վաճառողին: Ինչպես նշվում է իրավաբանական գրականության մեջ, նշված հոդվածները, հատկապես քաղ. օր. 1645-1646 հոդվածները, հնարավորություն են տալիս տուժողին պահանջ ներկայացնել նաև ապրանքի թերությամբ պատճառված վնասի հատուցման համար¹¹:

¹⁰ Տե՛ս «Մպառողների իրավունքների պաշտպանության մասին» 2001 թ. հունիսի 26-ի ՀՀ օրենք, հոդված 6:

¹¹ Տե՛ս **Walter van Gerven, Jeremy Lever, Pierre Larouche**, նշվ. աշխ., էջ 621:

Ընդ որում որոշ դեպքերում դատական պրակտիկան հնարավորություն է տալիս ապրանքի թերությանը պատճառված վնասի համար հատուցման շրթան հասցնել մինչև արտադրողին, սակայն այս դեպքում ևս արտադրողը դիտվում է որպես պայմանագրի կողմ: Ինչ վերաբերում է ապրանքի թերությանը երրորդ անձանց պատճառված վնասի հատուցմանը, ապա հարկ ենք համարում նշել, որ չնայած երրորդ անձինք պայմանագրի կողմ չեն և ըստ էության չեն կարող վնասի հատուցում պահանջել անմիջապես վաճառողից կամ արտադրողից, սակայն Ֆրանսիայի քաղ. օր. 1384 հոդվածը հնարավորություն է տալիս տուժողին վնասի հատուցման հայցով դիմել ընդդեմ ցանկացած ապրանքի տիրոջ: Իսկ դատական պրակտիկան իր հերթին շարժվում է այն ուղղությամբ, որ եթե վնասը պատճառվել է ապրանքի թերությունների հետևանքով, ապա վնասի հատուցման պարտականություն երրորդ անձանց նկատմամբ պետք է ծագի նաև ապրանքը վաճառողի և արտադրողի մոտ¹²: Այս կապակցությամբ, կարծում ենք, ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրքը ավելի հստակ է, քանզի այն հստակ սահմանում է, որ պատճառված վնասի դեպքում տուժողը իրավունք ունի պահանջ ներկայացնել թե՛ ապրանքը վաճառողին և թե՛ արտադրողին, անկախ տուժողի՝ այդ անձանց հետ պայմանագրային հարաբերությունների մեջ գտնվելու հանգամանքից:

Ապրանքների համար պատասխանատվության ինստիտուտը անգլիական իրավունքում չի ունեցել դոկտրինալ և տեսական զարգացում: Ապրանքների օգտագործումից առաջացած վնասի հատուցման հարցերը կարգավորվել են անգլիական ընդհանուր օրենսդրության նորմերով, մասնավորապես առուվաճառքի և դելիվտային իրավունքի կանոններով: Ինչ վերաբերում է ապրանքների առուվաճառքին, ապա համապատասխան հարաբերությունները կարգավորվում են 1979 թ. «Ապրանքների վաճառքի», ինչպես նաև 1982 թ. «Ապրանքների և ծառայությունների մատուցման» ակտերով, որոնք կարգավորում են ապրանքների որակին առնչվող հարցեր: Մասնավորապես, ինչպես նշում է Գ. Հոուելսը, ակտերը յուրաքանչյուր առուծախի պայմանագրի համար սահմանում են երեք պարտադիր դրույթ, որոնցից առաջինի համաձայն՝ ապրանքները պետք է վաճառվեն համապատասխան իրենց նկարագրի, երկրորդը՝ ապրանքները պետք է լինեն բավարար որակի, այսինքն՝ դրանք պետք է համապատասխանեն գնորդի պահանջներին, իսկ ըստ երրորդ պահանջի՝ ապրանքները պետք է համապատասխանեն և օգտագործելի լինեն այն նպատակի համար, որի համար դրանք պատրաստվել են¹³: Ընդ որում հարկ է նշել, որ այս երեք պայմանները

¹² Այս մասին ավելի մանրամասն տե՛ս **G. Viney and P. Jourdain**, *Traite de droit civil, Les conditions de la responsabilite*, 2nd edn. (Paris: LGDJ, 1998) էջ 700-789, **Walter van Gerwen, Jeremy Lever, Pierre Larouche**, նշվ. աշխ., էջ 624-628:

¹³ Տե՛ս **G. Howells**, *Comparative Product Liability* (Aldershot: Dartmouth, 1933) էջեր 53-56:

պարտադիր են և չեն կարող հանվել առուվաճառքի պայմանագրից: Նշված ակտերը, բացի նրանից, որ հնարավորություն են տալիս գնորդին ապրանքի թերության դեպքում համապատասխան պահանջ ներկայացնել վաճառողին, նաև իրավական հիմք են ստեղծում գնված ապրանքով վնաս պատճառվելու դեպքում վաճառողին ներկայացնել նաև վնասի հատուցման հայց: Ընդ որում հատուցման են ենթակա ինչպես առողջությանը, այնպես էլ գույքին պատճառված վնասը¹⁴: Ինչպես նշվում է անգլիական իրավաբանական գրականության մեջ, ապրանքների թերությամբ պատճառված վնասի դեպքում, հնարավորություն չի տրվում ոչ միայն երրորդ անձանց վնասի հատուցում պահանջել, այլև սահմանափակում է գնորդի իրավունքը՝ անմիջապես պատասխանատվության կանչելու արտադրողին: Գնորդը հնարավորություն ունի միայն պայմանագրի հիման վրա պահանջ ներկայացնելու վաճառողի դեմ¹⁵:

Միակ հնարավորությունը, որով անգլիական իրավունքում արտադրության և ապրանքի վաճառքի շղթայի միջոցով հնարավոր է արտադրողին պատասխանատվության ենթարկել՝ դելիկտային իրավունքն է. օրինակ Դոնահյուն ընդդեմ Ստիվենսոնի գործը, որը փաստորեն խնդրին ամենահամապատասխան գործն է¹⁶, քանի որ գործի վերաբերյալ վերջնական որոշմամբ հայցվորը հնարավորություն ստացավ հայց հարուցելու և վնասների հատուցում ստանալու անմիջապես արտադրողից:

Ընդհանրապես հարկ ենք համարում նշել, որ անգլիական իրավաբանական գրականության մեջ բազմիցս քննադատության է ենթարկվել ապրանքների և ծառայությունների մատակարարման հետևանքով պատճառված վնասի հատուցման ինստիտուտի՝ Անգլիայում առկա համակարգը, մասնավորապես այն առնչությամբ, որ ապացուցման հիմնական պարտականությունը դրվում է հայցվորի վրա: Մակայն անգլիական դատական իրավունքը ըստ էության չի արձագանքել այս խնդրին, դեռ ավելին՝ Անգլիայի դատարանները անում են ամեն հնարավորը, որ հայցվորը հնարավորինս շատ ապացույցներ ներկայացնի դատարան¹⁷:

Քննադատության առվել ուժեղ սլաքը ուղղված է ապրանքների թերությունների համար ըստ մեղքի պատասխանատվության բացառմանը՝ սահմանելով առանց մեղքի պատասխանատվություն¹⁸:

ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրքը ապրանքների, ծառայությունների

¹⁴ Տե՛ս **W.V.H. Rogers**, Winfeld and Jolowicz on Tort, 15th edn. (London: Sweet & Maxwell, 1998) էջ 326:

¹⁵ Տե՛ս **G. Howells**, նշվ. աշխ., էջ 64, **W.V.H. Rogers** նշվ. աշխ., էջ 327:

¹⁶ Այս մասին ավելի մանրամասն, ինչպես նաև գործին ծանոթանալու համար տե՛ս **Walter van Gerven**, նշվ. աշխ., Գլուխ 1, հղում 1.E.23, ինչպես նաև էջ 636:

¹⁷ Տե՛ս **J. Stapelton**, Product Liability (London: Butterworths, 1994) էջ 43-44:

¹⁸ Տե՛ս **P. Atiyah**, Accidents, Compensation and the Law (London: Weidenfeld & Nicholson 1970), P.Cane, Atiyah's Accidents, Compensation and the Law, 5th edn. (London: Butterworths, 1993):

րի և աշխատանքների համար սահմանելով խստացված պատասխանատվություն, պատճառված վնասից ազատվելու համար նախատեսում է միայն անհաղթահարելի ուժի առկայությունը և սպառողի կողմից ապրանքների, աշխատանքների, ծառայությունների օգտագործման կամ դրանց պահպանման համար սահմանված կանոնները խախտելու հետևանքը: Ընդ որում, այդ հանգամանքները պետք է ապացուցվեն վաճառողի կամ արտադրողի, աշխատանքներ կատարողի կամ ծառայություններ մատուցողի կողմից:

Համեմատելով ապրանքների և ծառայությունների մատկարարման հետևանքով պատճառված վնասի հարցերը կարգավորող ՀՀ քաղաքացիական օրենսդրությունը քննարկվող երկրների օրենսդրությունների հետ՝ կարող ենք արձանագրել, որ ՀՀ քաղ. օր.-ը բավականին ամբողջական մոտեցում է դրսևորում հարցի վերաբերյալ, որի դրույթները ակնհայտորեն ավելի համակոդմանի են դարձնում տուժողների շահերի պաշտպանությունը: Դեռ ավելին, որոշ դեպքերում ակնհայտ է, որ արևմտյան երկրների իրավակարգավորումները միտված են ձևափոխման և կատարելագործման այն ուղղությամբ, որն արդեն իսկ առկա է ՀՀ օրենսդրությունում: Անշուշտ այս հանգամանքը դրական է բնութագրում ՀՀ քաղ. օր.-ը և կարևորում դրանում առկա թերությունների շուտափույթ վերացումը, որը ավելի արդյունավետ կդարձնի ընդհանրապես ապրանքների, ծառայությունների և աշխատանքների կատարման հետևանքով պատճառված վնասի հատուցումը:

Բանալի բառեր – *ապրանքներ, ծառայություններ, աշխատանքներ, վնաս, հատուցում, տուժող*

ГРИГОР БЕКМЕЗЯН – Компенсация вреда, причинённого вследствие недостатков товара, работы или услуги. – Компенсация вреда, причинённого недостатками товара, работы либо услуги, – один из важнейших институтов гражданского права. Значимость ущерба, вызванного дефектами товаров, работ или услуг, выросла во второй половине XX века, когда рост производства и предоставления услуг поставили потребителя в сложную ситуацию.

Гражданский кодекс РА, принятый в 1998 г., ввёл новый, соответствующий современным тенденциям подход к урегулированию этого вопроса. Важно также выяснить актуальность и полноту правовых норм армянского кодекса сравнительно с правовыми нормами других стран. Этому сравнению как раз и посвящена статья.

Ключевые слова: *товары, услуги, работа, вред, компенсация, потерпевший*

GRIGOR BEKMEZYAN – Compensation for Harm Caused by Defects of Products, Works or Services. – Compensation for harm caused by products, works or services is one of the most important institutes of civil law. The problem of damage caused by defects of goods, works or services was particularly significant and got more importance from the second half of the 20th century when the increase in production

and service delivery put the final consumer into a difficult situation.

Civil Code of the Republic of Armenia adopted in 1998, introduced a new approach to the settlement of the discussed issue that was consistent with the trends in time development. But it is also important to find out the relevance and completeness of the Code's legal regulations of the highlighted issue in comparison with the legal regulations of other countries.

The study examined Armenia's legal regulations on compensation for harm caused by defects of products, works or services in the context of a comparison with a number of foreign countries.

Key words: *goods, services, work, harm, compensation, the victim*